

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/4 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ 5/4 (3) - 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Аббасов Беҳзод Бахтиёрович

1946 – 1965 ЙИЛЛАРДА ФАРҶОНА ВОДИЙСИДА ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ИШЛАРИ
ҲАМДА АҲОЛИНИ ЯНГИ ЎЗЛАШТИРИЛГАН ЕРЛАРГА КЎЧИРИШНИНГ
БОШЛАНИШИ 10-21

Бабалжанов Хасан Бахтиёрович

ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ДАВРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ
ТАЪМИНОТИДА ТОМОРҚА ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ЎРНИ 22-27

Саидбобоева Гулзора Нематжоновна

ГОЭЛРО РЕЖАСИ ВА УНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДА АМАЛГА ОШИРИЛИШИ 28-36

Rasulov Ma'murjon Foziljonovich

O'ZBEKISTONDA XALQARO SAYYONLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MADANIY MEROS
OBJEKTLARINING O'RNI 37-42

Жиянбекова Шарофат Абдикахаровна

A.C. ПУШКИН НОМИДАГИ САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ КУТУБХОНА МАРКАЗИНИНГ ТАШКИЛ
ЭТИЛИШИ ВА ШАКЛЛАНИШИ ТАРИХИ 43-51

Esonov Ziyodbek Yuldashevich

FARG'ONA VODIYSI QORAQALPOQLARI HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN 52-58

Фарманова Гульнора Комилевна

ИЗ ИСТОРИИ ПЕРВЫХ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАБОТ И ИССЛЕДОВАНИЙ НА
АФРАСИАБЕ 59-65

Turaev Sherzod Gulboy ugli

DESCRIPTION OF CHARACTERISTICS AND TYPES OF LIVESTOCK FARMING OF SURKHAN
OASIS IN B.H. KARMISHEVA RESEARCH 66-71

Сотиболдиев Файратжон Отамирзаевич

ИНТЕРНЕТНИНГ ТАЪЛИМ ТИЗИМИГА КИРИБ КЕЛИШИ ТАРИХИ: МУАММО ВА
ЕЧИМЛАР 72-78

Rasulov Azizkhon Mukhamadqodirovich

ЎЗБЕКИСТОННИНГ МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИ ТАРИХИ МАНБАЛАРИНИНГ УМУМИЙ
ТАВСИФИ 79-90

Абдуллажанова Нигорахон Турдалиевна

БЕРУНИЙ ВА ИБН СИНО ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ МЕРОСИ ТАРИХШУНОСЛИГИДАН 91-95

Дониёров Носиржон Абдухолиқ ўғли

ЎЗБЕК ТИЛИ ВА ИМЛО СИЁСАТИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР ТАРИХИДАН 96-102

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Юлдашев Обиддин, Махлиё Мамбетқулова

ИСЛОМИЙ СУҒУРТА (ТАКАФУЛ) ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 103-109

<i>Фозилов Умид Закирович</i> БОШҚАРУВ ХОДИМЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ОҚИЛОНА БАҲОЛАШ ТАШКИЛОТ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ АСОСИ	110-118
<i>Shoyev Davronbek Axmadjonovich</i> BOSHQARISH SIFATINI OSHIRISHDA "MENEJMENT LABORATORIYASI"NI TASHKIL QILISHNING O'RNINI	119-125
<i>Орзукулова Зумрад Абдуҳолиқ қизи</i> ТРАНСПОРТ-ЛОГИСТИКА ХИЗМАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ	126-133
<i>Djurakulov Shoxrux, Isaxonova Mohinur</i> O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI	134-139
<i>Raxmatullayeva Feruza Azimovna, Sharobiddinov Ahrorbek Qosimjon o'g'li</i> YALPI HUDUDIY MAHSULOT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	140-146
<i>Ёдгорова Шахноза Хайридиновна</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ВА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЖРИБАЛАРИ	147-155
<i>Qurbonov Ma'murjon G'ayrat o'g'li</i> ASOSIY ISHLAB CHIQRISH KO'RSATKICHLARINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI	156-166
<i>Nurullayev Hoshimjon Hamidovich</i> BUXORO VILOYATINING NOMODDIY-MADANIY MEROSONING O'ZBEKISTON TURIZMI RIVOJLANISHIDAGI ANAMIYATI	167-172
<i>Маматов Бахадир Сафаралиевич</i> РИВОЖЛАНГАН ВА РИВОЖЛАНАЁТГАН МАМЛАКАТЛАРНИНГ ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТИЗИМИ ТАЖРИБАЛАРИ	173-188
<i>Ғойипназаров Санжар Баходирович</i> ИНСОН КАПИТАЛИНИ РАҚАМЛИ РИВОЖЛАНТИРИШ ДРАЙВЕРЛАРИНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ МОДЕЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	189-195
<i>Садинов Азиз Зиядуллаевич</i> ЧИҚИНДИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ИШЛАШНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ТЕХНОЛОГИК ЖАРАЁНЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	196-203
<i>Қурбонова Раҳима Жамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна, Хакимов Дамир</i> ИЖТИМОЙ КАПИТАЛНИ ЎЛЧАШДА ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАР ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ РОЛИ	204-216
<i>Asatxodjayeva Shoira Shukurullayevna, Maxmudov Muxammadqodir Muzaffar o'g'li</i> YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA UNGA INVESTITSİYALARNI YO'NALTIRISH ZARURIYATI	217-222

Исломов Алишер Бахтиёр ўғли
БУХГАЛТЕРИЯ АУТСОРСИНГ ХИЗМАТЛАРИНИ КЎРСАТИШДА ПРОФЕССИОНАЛЛИКНИ
ТАЪМИНЛАШ 223-229

Agzatova Nargiza Garurovna
SPECIFICS OF ETHNOGRAPHIC TOURISM AND ETHNIC TOURISM IN UZBEKISTAN 230-237

Муродова Дилноза Чориевна
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ХОРИЖ
ТАЖРИБАСИ ВА УНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИ 238-245

Khodjaeva Shodiyabonu Abitdjanovna
QISHLOQ XO'JALIGIDA AGROMARKETING TIZIMINING AHAMIYATI VA UNING
FUNKSIYALARI 246-250

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна
МИЛЛИЙ ВА УМУМИНСОНИЙ МАДАНИЯТ ТИЗИМИДА МАҚОМ САНЪАТИНИНГ
ЎРНИ 251-259

Ibroximov Sarvar Mo'yudinjon o'g'li
IJTIMOIY-GUMANITAR VA MUTAXASSISLIK FANLARNI INNOVATSION PEDAGOGIK
TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH ORQALI TALABALARDA FUQAROLIK POZITSIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH 260-265

Yuldashev Ibroxim To'uchiyevich
MOVAROUNNAHR VA XUROSONDA MINIATYURA SAN'ATINING ADABIYOT BILAN O'ZARO
UYG'UNLIGI VA G'OYAVIY ESTETIK VA AXLOQIY TASAVVURLARINING
MUSHTARAKLIGI 266-271

Khamdamova Sitora Safarovna
MARKAZIY OSIYO XALQLARI TARIXIY TARAQQIYOTIDA KROSS-MADANIYATINING O'ZIGA
XOSLIGI 272-277

Абдуллаев Джасур Абдиваит ўғли
ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ КЛАССИФИКАЦИИ КАЧЕСТВ СОВЕРШЕННОГО
ЧЕЛОВЕКА 278-283

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Xasanov Akbarjon Abdurashidovich
O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA MILLIY KONSEPTOSFERANI VOQELANTIRUVCHI LINGVISTIK
BIRLIKLAR BO'YICHA AMALGA OSHIRILGAN TADQIQOTLAR 284-292

Qurbonova Muharram Jurabekovna
XURSHID DAVRON SHE'RIYATINING TIL XUSUSIYATLARI 293-297

Сафарова Замира Рустамовна
ИНГЛИЗЧА ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАР ТАРКИБИДАГИ ИНСОН НОМЛАРИНИНГ ЭТИМОЛОГИК
ТАСНИФИ 298-304

Gubaydullin Artur Faridovich
THE NUANCES OF HUMOR TRANSLATION IN TERRY PRATCHETT'S 'GOOD OMENS' 305-313

Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Baxtiyorova Malikabonu Shavkat qizi
ETEL LILIAN VOYNICHNING "SO'NA" ASARIDA BOSH QAHRAMONLAR DINAMIKASI ... 314-318

Seytnazarova Injayim Erjanovna
TILEWBERGAN JUMAMURATOV ASARLARIDA UNDA LMALARNING USLUBIY
QO'LLANILISHI 319-325

Асадова Дилбархон
ЎРХОН ПАМУҚНИНГ "ҚОРА КИТОБ" РОМАНИДА "ЎЗЛИКНИ ИЗЛАШ" МОТИВИ 326-342

Khusanov Eldor Davlat o'g'li
BUYUK BRITANIYA VA AMERIKA INGLIZ SHEVALARINING O'XSHASH VA FARQLI
JIHATLARI 343-348

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Утемурастов Махмут Ажимурастович
ЖАМИЯТДА ХУҚУҚИЙ ОНГ ВА ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ЮКСАЛТИРИШ – ХУҚУҚИЙ
ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ 349-355

Шымбергенова Улзада
ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИДА ВОЯГА ЕТМАНЛАРНИНГ ХУҚУҚ ВА МАНФААТЛАРИНИ
ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ПЕДАГОГ (ПСИХОЛОГ)НИНГ РОЛИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 356-362

Полвонов Нажмиддин Аслиддинович
ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА МОЛ-МУЛКНИ МУСОДАРА ҚИЛИШ МАҚСАДИ ВА УНИНГ ЎЗИГА
ХОС ЖИҲАТЛАРИ ТАҲЛИЛИ 363-372

Мирзаев Шухрат Шавкатович
КАТЕГОРИЯ «ДЕЙСТВИЕ ПРАВА»: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ И ПРЕДЕЛЫ 373-382

Муҳаммадиев Сарвар Асқар ўғли
"ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ УНДИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШ
ИМКОНИАТЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ МАСАЛАЛАРИ" 383-392

Махмудов Суннат Азим ўғли
ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШ АСОСИ СИФАТИДА ЯРАШУВ ВА ХУСУСИЙ АЙБЛОВНИНГ
ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ 393-399

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Farrux Axmedov
XALQARO TAJRIBALAR ASOSIDA KURASHNI RIVOJLANTIRISH 400-409

Музафарова Саодат Хайдаровна
ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ АЛЛОМАЛАРИ МАЪНАВИЙ МЕРОСИДА МУСИҚА ВА УНИНГ
ЭСТЕТИК АҲАМИЯТИ 410-415

<i>Xaydarova Iroda Nizomiddinovna</i> BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARI TALAFFUZINI TAKOMILLASHTIRISH NUQTAYI NAZARIDAN 2020-2021 O'QUV YILI FAN DASTURLARI VA MATERIALLARI TAHLILI ...	416-421
<i>Шукурова Нафиса Алишеровна</i> ЗАМОНАВИЙ ВОЛЕЙБОЛГА ХОС ҲИМОЯ ҲАРАКАТЛАРИНИ МОДЕЛЛАШТИРИЛГАН ТАРТИБДА ШАКЛЛАНТИРИШ	422-427
<i>Nigmanov Bori Botirovich</i> FUTBOLCHILARNI TAKTIK TAYYORLASHDA HARAKATLI O'YINLARNING AHAMIYATI	428-433
<i>Муродова Дурдона Раимжон қизи</i> БЎЛАЖАК МУСИҚА ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ	434-438
<i>Axmedov Alisher Nosir o'g'li</i> ANSAMBL BILAN ISHLASH METODLARI VA TAMOYILLARI	439-447
<i>Saparboyeva Dilshoda Sobir qizi</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA INSON QADRINI ULUG'LASH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	448-452
<i>Mansurbekova Feruza Gayratovna</i> BOLALAR XORLARI BILAN ISHLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	453-456
<i>Xodjayev Bolta Qurbonovich, Xojiyeva Matluba Shukurovna</i> O'QITUVCHI MEHNATNI ILMIY ASOSDA TASHKIL ETISH YO'LLARI	457-465
<i>Atamuratova Munira</i> O'ZBEK GURUHLARIDA INGLIZ TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O'QITISHDA MADANIY ASPEKTDAN FOYDALANISHGA OID ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INTERFAOL METODLAR TAVSIFI	466-471
<i>Нурилло Эминов</i> ХОРАЗМ ДОСТОНЛАРИНИНГ МОҲИР ИЖРОЧИСИ ОТАХОН МАТЁҚУБОВНИНГ ИЖОДИГА БИР НАЗАР	472-476

08.00.00- Иқтисодиёт фанлари

Ёдгорова Шахноза Хайридиновна
Навой давлат кончилиги ва
технологиялар университети докторанти
E-mail: yodgorovashaxnoza@gmail.com,
(+998) 90 739-51-88

ЎЗБЕКИСТОНДА ВА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЖРИБАЛАРИ

Аннотация. Мақолада тўқимачилик саноатининг мамлакатимизда ҳамда хорижий давлатларда ривожланиши, ушбу соҳанинг давлат томонидан қўллаб-қувватланиши бўйича амалий тажрибалар ёритилган. Енгил саноат корхоналари молиявий фаолиятини бошқариш, кластерлар ташкил этиш ва уларни бошқариш, тўқимачилик корхоналарида ишлаб чиқаришни кластерлаштиришнинг афзалликларини аниқлаш масалаларида тадқиқот олиб борган маҳаллий ва хорижий олимларнинг изланишлари ўрганилган. Хитой, Германия ва Туркия каби тўқимачилик саноати ривожланган давлатларнинг тажрибалари таҳлил қилинган.

Тадқиқот натижалари асосида Ўзбекистонда саноат корхоналари молиявий фаолиятини бошқаришни такомиллаштиришга йўналтирилган илмий асосланган таклиф-тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: тўқимачилик корхоналари, тикув-трикотаж саноати, инвестиция, пахта толаси, кластерлаштириш, ип-калава, кластер, аҳоли бандлиги, “Ўзтўқимачиликсаноат” уюшмаси, экспорт географияси.

Ёдгорова Шахноза Хайридиновна
Научный исследователь Навоийского
государственного горно-технологического университета
E-mail: yodgorovashaxnoza@gmail.com,
(+998) 90 739-51-88

ОПЫТ РАЗВИТИЯ ТЕКСТИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Аннотация. В статье описано развитие текстильной промышленности в нашей стране и в зарубежных странах, а также практический опыт государственной поддержки для развития этой отрасли. Изучены исследования отечественных и зарубежных ученых, проводивших исследования по вопросам управления финансовой деятельностью предприятий легкой промышленности, создания и управления кластерами, определения преимуществ кластеризации производства на текстильных предприятиях. Проанализирован опыт государств с развитой текстильной промышленностью таких как Китай, Германия и Турция.

По результатам исследования предоставлены научно обоснованные рекомендации, направленные на совершенствование управления финансовой деятельностью промышленных предприятий Узбекистана.

Ключевые слова: текстильные предприятия, швейно-трикотажная промышленность, инвестиции, хлопковое волокно, кластеризация, пряжа, кластер, занятость населения, ассоциация «Узтукимачиликсаноат», география экспорта.

Yodgorova Shaxnoza Xayridinovna
Scientific researcher of the Navoi State
University of Mining and Technologies
E-mail: yodgorovashaxnoza@gmail.com,
(+998) 90 739-51-88

EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF THE TEXTILE INDUSTRY IN UZBEKISTAN AND FOREIGN COUNTRIES

Abstract. The article describes the development of the textile industry in our country and in foreign countries, as well as the practical experience of state support for this industry. The studies of domestic and foreign scientists who conducted research on the management of the financial activities of light industry enterprises, the creation and management of clusters, and the determination of the advantages of clustering production at textile enterprises were studied. In this article analyzed the experience of countries with a developed textile industry as China, Germany and Turkey.

Based on the results of the study, scientifically based recommendations were prepared aimed at improving the management of the financial activities of industrial enterprises in Uzbekistan.

Keywords: textile enterprises, sewing and knitting industry, investments, cotton fiber, clustering, yarn, cluster, employment, «Uztukimachilik sanoat» association, export geography.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI4Y2023N19>

Кириш. Сўнгги йилларда Ўзбекистонда ҳам қулай ишбилармонлик муҳити яратилиб, хорижий инвесторлар иштирокида замонавий корхоналарни ташкил этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хусусий мулкка асосланган корхоналар сони ҳам йилдан-йилга ошиб бормоқда. Натижада шаҳар ва қишлоқларда энг илғор технологиялар билан жиҳозланган саноат тармоқлари барпо этилиши ҳисобига ички бозор талаблари тўлиқ таъминланиб, аҳоли эҳтиёжларидан ортган маҳсулотларнинг бир қисми жаҳон бозорига экспорт қилинмоқда.

Жумладан Ўзбекистоннинг тўқимачилик саноати ҳам барқарор ривожланиб, иқтисодийнинг тез ўсаётган сегментларидан бирига айланиб, чет эл инвестицияларини жалб қилиш, маҳсулот экспорт қилиш борасида етакчи соҳа сифатида майдонга чиқди.

Статистик маълумотларга кўра, Ўзбекистоннинг тўқимачилик маҳсулотлари дунёнинг 50 дан зиёд мамлакатларига экспорт қилинади. Асосий экспорт бозорлари – бу МДХ давлатлари, биринчи ўринда, Россия, шунингдек Лотин Америкаси давлатлари, ЕИ, Корея Республикаси, Хитой, Сингапур, Эрон, Исроил, АҚШ ва бошқа давлатлар. 2022 йилда янги сотиш бозорларига чиқишга муваффақ бўлган давлатлар – Покистон, Грузия, Хорватия, Нигерия ва қатор бошқа давлатлар ҳисобланади. Россия ва МДХ давлатлари Ўзбекистон тўқимачилик корхоналарининг маҳсулотларини энг кўп ҳажмда импорт қилувчи давлатлардир. Экспортнинг 51 фоизи айнан шу давлатларга тўғри келади, 21 фоизи Жанубий Осиё мамлакатларига, 12 фоизи Европага, 8 фоизи Яқин Шарқ ва Африкага экспорт қилинади.[6]

Бугунги кунда мамлакатимизда тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини ривожлантириш, соҳа корхоналарининг инвестиция ва экспорт фаолиятини қўллаб-қувватлаш бўйича комплекс чора-тадбирлар амалга оширилиши натижасида республикада ишлаб чиқарилаётган пахта толаси тўлиқ ва ип калаванинг 45 фоизи

қайта ишланмоқда, шунингдек, соҳанинг йиллик экспорт салоҳияти 3,2 миллиард доллардан ошди.

Шу билан бирга, жаҳон бозорларида рақобатнинг кучайиши, хорижий ишлаб чиқарувчилар томонидан аралаш турдаги маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳисобига харажатларнинг камайтирилиши ушбу соҳани ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирларни тақозо этмоқда.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Енгил саноат корхоналари молиявий фаолиятини бошқариш, кластерлар ташкил этиш ва уларни бошқариш, тўқимачилик корхоналарида ишлаб чиқаришни кластерлаштиришнинг афзалликларини аниқлаш масалалари хориж олимлари, жумладан, М.Портер, Ж.Саллет, Г.Бекес, П.Мартин, Т.Майер асарларида тадқиқ этилган. Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги давлатларида тўқимачилик корхоналарида молиявий бошқарув ҳамда ишлаб чиқаришни самарали ташкил этишнинг ташкилий шакллари бўйича А.Асаул, Л.Бадалов, С.Древинг, Н.Волкова, Ю.Лаврикова, С.Пятинкин, Т.Бъжова, Т.Сахно, Д.Ялов, Н.Ягодина каби олимлар илмий тадқиқотлар олиб борганлар.

Ўзбекистонда тўқимачилик корхоналари фаолиятини ташкил этишнинг назарий-услубий жиҳатлари ва ташкилий масалалари А.Бекмурадов, Н.Йўлдошев, М.Болтабаев, Ш.Маджидов, Д.Мирзахалилова, Д.Курбанова ва бошқа олимларнинг илмий ишларида ўрганилган, аммо уларнинг тадқиқотларида пахтани қайта ишлаш босқичларида ишлаб чиқариш қувватларининг мутаносиблигини таъминлаш, корхоналарнинг жойлашиш ва бошқа хусусиятлари ҳисобга олинмаган. Юқорида келтирилган олимларнинг илмий ишларига қарамасдан, бугунги кунда тўқимачилик саноатини ривожлантириш, жумладан енгил саноат корхоналарининг молиявий фаолиятини бошқариш услубларини ишлаб чиқиш муаммоларига бағишланган комплекс тадқиқотларни олиб бориш талаб қилинмоқда. Буларнинг барчаси миллий иқтисодиётда енгил саноатни ривожлантириш ва инвестициялашнинг асосларини такомиллаштириш бўйича алоҳида илмий изланишлар олиб боришни тақозо қилмоқда.

Муҳокама ва натижалар. Бугунги кунда Республикамизда кенг турдаги сифатли тўқимачилик ва тикув-трикотаж маҳсулотлари ишлаб чиқарилишини ташкил этиш, унинг ишлаб чиқарилишини маҳаллийлаштиришни чуқурлаштириш, шунингдек, маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг экспорт салоҳиятини оширишга қаратилган комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистонда пахта ва тўқимачилик саноати ривожланиб бормоқда. Соҳадаги ютуқлар Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан амалга оширилаётган ислохотлар билан бевосита боғлиқдир. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 14 декабрда қабул қилинган “Тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5285-сон Фармони билан Ўзтўқимачиликсаноат” уюшмаси ташкил қилинди.

2018 йилда пахта хомашёсини ишлаб чиқариш ва қайта ишлаш бўйича ўзаро боғланган тармоқларнинг вертикал ва горизонтал интеграциялашуви тамойили асосида кластер модели яратилди. Ҳозирда тўқимачилик саноатининг республика ялпи ички маҳсулотига қўшаётган ҳиссаси 8 фоиздан кўпроқни ташкил этади. Беш йил аввал эса бу кўрсаткич 4 фоиздан ошмасди. Уюшма ўз фаолияти давомида соҳага 3 миллиард доллардан ортиқ хорижий сармоя жалб этишга кўмаклашди ва 200 дан ортиқ йирик

инвестициявий лойиҳаларни амалга оширишга ҳисса қўшди. Ўзбекистонда ишлаб чиқарилаётган пахта толасини 100 фоиз қайта ишлашни таъминлаш ва 2021 йилда 3 миллиард долларлик экспорт кўрсаткичига эришиш муҳим ютуқлардандир. [1]

2021 йил якунига кўра, пахта соҳасида толани қайта ишлаш 2,5 баробар ошиб, 100 фоизга, ип-калава ишлаб чиқариш 2 баробарга, тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш 3 баробарга, экспорт ҳажми 3 миллиард долларга етди. Фермерларнинг қизиқиши ортиб бораётгани, тадбиркорларнинг кластер доирасидаги муносабатлари ва натижа учун тўлиқ масъулият билан ишлаш пахтачиликнинг янги самарадорлик чўққиларига кўтарилишига олиб келди. Пахта ҳосилдорлиги сезиларли даражада ошиб бормоқда. 2021 йилда аксарият кластерларда ҳар гектардан 35-40 центнердан ҳосил йиғиб олинди, баъзиларида эса бу кўрсаткич 60 центнерга етди. Пахтачилик соҳасида меҳнат унумдорлигини камида икки баравар ошириш, хомашёни чуқур қайта ишлаш, экспорт ҳажмини 7 миллиард долларга етказиш, қишлоқ ҳудудларида аҳоли бандлиги ва даромадларини ошириш – асосий режалар қаторига киради.

Соҳа ривожини йўлида кўрилган чора-тадбирлар ишлаб чиқариш базасини модернизациялаш ва технологик янгилаш, тўқимачилик корхоналари ва кластерлари томонидан пахтани чуқур қайта ишлаш ва халқаро стандартларга мувофиқ тайёр тўқимачилик маҳсулотлари ишлаб чиқариш учун энг янги ускуналарни сотиб олишга жиддий инвестицияларни жалб қилиш имконини берди.

Уюшма ўзбек ишлаб чиқарувчиларини ташқи инвесторлар, компаниялар ва импортёрлар билан боғловчи узвий қисмга айланди. Аста-секин у ўз фаолият доирасини кенгайтди. Эндиликда “Ўзтўқимачиликсаноат” уюшмаси нафақат тўқимачилик ва тикувчилик соҳасида ҳамкорликни ривожлантириш, балки корхона ишчи ва ходимлари учун семинар ва тренинглари ўтказиш, уларнинг малакасини хорижда ошириш, корхоналарда олий ўқув юртлари битирувчилари учун амалиёт ўташ, тегишли асбоб-ускуналар ва лабораториялар билан жиҳозланган технопарклар ташкил этиш, экспорт географиясини кенгайтириш, корхоналар учун стандартлаштириш сертификатларини олиш ва қўпгина бошқа масалалар билан ҳам шуғулланмоқда.

Уюшма ўз фаолияти орқали пахта бойкотини бекор қилишга ва аввалроқ, 2020 йилда Ўзбекистонга ГСП+, яъни Европа Иттифоқининг “Умумлаштирилган имтиёзлар тизими плюс” бенефициар-давлат мақомини беришга жиддий ҳисса қўшди. Бу эса Европа Иттифоқига экспорт ҳажмини сезиларли даражада ошириш ва республика товарларининг ташқи бозорларда рақобатбардошлиги ўсишига имкон берди. Сўнгги йилларда тўқимачилик саноати хорижий сармояларни жалб этиш ва маҳсулот экспорт қилиш бўйича етакчи, Ўзбекистон миллий иқтисодиётининг энг жадал ривожланаётган тармоғига айланди. Мамлакатимиз иқтисодиётида енгил саноатнинг ўрни сезиларли даражада ошди: унинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 8,8 фоизни, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмида 14,8 фоизни, ноозиқ-овқат истеъмол товарлари ишлаб чиқариш ҳажмида 44 фоиздан ортиқни ташкил этди. Бугунги кунда соҳа корхоналарида 500 мингдан ортиқ киши меҳнат қилмоқда. [6]

Республикамизнинг тўқимачилик соҳаси бўйича экспорт географияси доимий равишда кенгайиб бормоқда. Бугунги кунда ўзбек тўқимачилик маҳсулотлари дунёнинг деярли барча қитъаларига – 70 дан ортиқ давлатга етказиб берилмоқда. Ўзбекистон тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноати корхоналари ўз маҳсулотларини МДХ, Европа

Иттифоқи, шунингдек, Хитой, АҚШ, Канада, Жанубий Америка, Африка, Жанубий-Шарқий Осиё ва бошқалар бозорларига жўнатмоқда.

Юқорида келтириб ўтилган ютуқ ва муваффақиятларимизга қарамасдан тўқимачилик саноати амалга оширилиши лозим бўлган бир қанча вазифаларимиз ҳам мавжуд. Жумладан, тўқимачилик саноатини ривожлантириш стратегиясини танлаш ва асослаш учун авваломбор ушбу соҳадаги мавжуд бўлган молиявий муаммоларни бартараф этиш, миллий корхоналарнинг молиявий фаолиятини мувофиқлаштириш асосий вазифалардан бўлиб ҳисобланади. Бунинг учун авваломбор ушбу соҳа ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг ҳаётий цикли назариясини қўллаш лозим деган фикрдамиз. Саноатнинг ривожланиш даврида кўплаб саноат тармоқлари ўсиш босқичидан кескин ўтиб бўлгандан кейин нисбатан турғун етуклик босқичига ўтади. Етуклик босқичида тобора кўпайиб бораётган рақобатчилар бозордаги улуш учун курашади. Истеъмолчилар ҳам ўз талабларини ўзгартириши ва янги маҳсулот турларини танлаши мумкин. Шунингдек, рақобатчилар, истеъмолчилар ва нархга ҳамда хизмат кўрсатиш сифатига катта эътибор қаратади. Мазкур босқичда ишлаб чиқариш ҳажмининг ўсиши ёки ишчи кучининг сифати иқтисодий ўсишнинг ҳал қилувчи омили ҳисобланмайди, чунки кучайиб бораётган халқаро рақобат нуқтаи назаридан ишлаб чиқариш, сотиш ва илмий-тадқиқот тажриба-конструкторлик ишларидаги ўзгаришлар устунлик қилади. Бундан ташқари, корхона даромадининг пасайиши кузатилиши мумкин, бу эса саноатни таркибий ўзгартириш ва илмий-техник ютуқлардан кенг фойдаланиш масаласини долзарб қилиб қўяди. Етуклик босқичида саноатда таркибий ўзгаришлар юз беради ва халқаро тавсифни олади. Бу эса ўз навбатида компанияларнинг рақобат устунлигини ушлаб туради [4; 52-53-б.].

Шу ўринда, тўқимачилик саноати ривожланган Хитой, Германия ва Туркия давлатлари тажрибаларини таҳлил қилиб чиқамиз.

Хитой тажрибаси. 1970 йил охирида Хитой ҳукумати томонидан жаҳон иқтисодиётига жадал интеграциялашуви бўйича иқтисодий ислохотларнинг олиб борилиши натижасида Хитой жаҳон тўқимачилик саноатининг энг йирик ўйинчисига айланди. Узоқ вақт давомида Хитойни тўқимачилик ва кийим экспорт қилиш ҳажми кескин ўсиб борган. Агар 1980 йилда жаҳон тўқимачилик экспортида Хитой маҳсулотларининг улуши 4,62 %ни, жаҳон кийим экспортида эса - 4 % ташкил этган бўлса, 2004 йилга келиб, бу кўрсаткичлар мос равишда 17,17 % ва 23,97 %га ошган [4; 55-56-б.].

Соҳил провинсиялари, Янгцзи, Марваридли кўллари ва Боҳал кўрфази атрофидаги ҳудудлар билан бир қаторда, тўқимачилик ишлаб чиқаришда муҳим рол ўйнайди, Хитойнинг тўқимачилик маҳсулотларининг тахминан 80% бу ҳудудларда кластер корхоналари томонидан ишлаб чиқарилади. Сўнгги йилларда Хитойнинг ички провинсияларида ҳам тўқимачилик маҳсулотлари ва кийим-кечакларга талаб аста-секин ўсиб бормоқда.

Хитойнинг тўқимачилик саноатидаги тараққиётини икки томонлама ва кўп томонлама келишувлар, шунингдек, НАФТА каби минтақавий тузилмалар ва Европа Иттифоқи ва Туркия ўртасидаги эркин савдо битими таъсирида алоҳида босқичлар орқали кузатиш мумкин.

Хитойнинг тўқимачилик саноати мамлакатнинг барқарор ривожланишини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга бўлиб, 2005-йилда иш билан банд бўлганларнинг қарийб 15 фоизини шу соҳадаги ишчилар ва умумий экспорт ҳажмининг 16,4 фоизини тўқимачилик маҳсулотлари ташкил этади.

Тўқимачилик саноати - Хитойда биринчилардан бўлиб хусусий мулкчилик шаклидаги фирмалар жадал ривожланаётган тармоқ ҳисобланади. 2010 йилдан бошлаб, у жадал рақобат ривожланган ва хусусий сармоя улуши юқори бўлган тармоққа айланди. Тармоқда асосан катта бўлмаган компаниялар фаолият юритади. Йирик компаниялар таркибини эса, тахминан 65%ини давлат корхоналари ташкил этади [3].

Хитой фирмалари одатда ишлаб чиқариш занжирининг асосий босқичларини мамлакат ичида жамлайди. Бу, биринчи навбатда, миллий ишлаб чиқаришни глобал миқёсда интеграциялаш имконини берувчи стратегияни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш учун зарур бўлган чекланган тажриба ва кўникмалар билан боғлиқ. Бундан ташқари, ривожланиш даражаси паст бўлган мамлакатларга сармоя киритиш билан боғлиқ жиддий хавфлар мавжуд.

Рақобат шароитида Хитой фирмалари Германия каби етакчи давлатлардан фарқли ўлароқ, биринчи навбатда, харажат рақобатида қатнашадилар. Бошқарув технологиялари ва маркетинг инновацияларига жиддий инвестициялар йўқлиги сабабли рақобатнинг асосий воситаси сифатни яхшилаш эмас, балки нархларни пасайтириш ҳисобланади.

Германия тажрибаси. Тўқимачилик саноати, хусусан, кийим-кечак ишлаб чиқариш Германияда узоқ тарихга эга ва мамлакат иқтисодиётидаги энг қадимги тармоқлардан бири ҳисобланади. Германияда тўқимачилик саноатининг ўсиши ва ривожланишини турли омиллар билан боғлаш мумкин, жумладан, қишлоқ хўжалиги ривожланган аҳоли зич жойлашган ҳудудларнинг мавжудлиги, қулай географик шароитлар ва қулай транспорт инфратузилмаси бозор сиғими ва ишчи кучи нуқтаи назаридан ҳам талабни, ҳам таклифни осонлаштирган.

Иккинчи жаҳон уруши тугаганидан сўнг, Германия тўқимачилик саноати иқтисодий ўсишни бошдан кечирди. Бу даврда молиявий ресурсларнинг чекланганлиги сабабли импорт ҳисобига қондирилмайдиган талабнинг ортиши кузатилди. 1960-йилларнинг ўрталарига келиб технологик сабаблар туфайли саноатда ишлаётган корхоналар сони босқичма-босқич қисқара бошлади ва бу тараққиёт ва ишлаб чиқаришни автоматлаштиришнинг кучайишига олиб келди. Ушбу ўзгаришлар самарадорликни ошириш, ортиб бораётган имкониятлардан фойдаланиш ва ўсиб бораётган халқаро рақобатга дош беришга, натижада тармоқ ва бозор таркибини қайта шакллантиришга сабаб бўлди.

1970-йилларнинг охиридан 1990-йилларнинг ўрталарига қадар немис тўқимачилик саноатида муҳим таркибий ўзгаришлар рўй берди, натижада иш билан бандлик камайиб, бозор таркиби ва ихтисослашувида ўзгаришлар юз берди. Германия ишлаб чиқаришда чуқур ўзгаришларни бошдан кечирди ва 2010-йилларнинг бошига келиб у Европа Иттифоқидаги энг йирик истеъмолчи ва учинчи йирик кийим ишлаб чиқарувчига айланди. Ваҳоланки, кийим-кечак маҳсулотларига бўлган умумий талабнинг 95 фоизи импорт ҳисобига қондирилди.

Ҳозирги кунда Германияда тўқимачилик маҳсулотлари ва кийим экспорт қилиш ҳажми бўйича дунёда Хитой ва Италиядан кейин учинчи давлат ҳисобланади. Германияда экспортнинг ҳажми тўқимачилик маҳсулотлари ва кийимни ички ишлаб чиқариш ҳажмига бўлган нисбати 1970 йилда 10 %дан 2012 йилга келиб 43,7 %гача ошган [9; 7-6].

Германиянинг асосий савдо шериклари Европа Иттифоқи давлатлари бўлиб, уларнинг улушига тўқимачилик маҳсулотлари ва кийим экспорт қилиш ҳажмидан таҳминан 71,2 % тўғри келади. Бошқа Европа давлатларининг улуши 17,6 % ва Осиё давлатларининг улуши эса 5,6 %га тенг. Шундай қилиб, умумий немис экспортининг қарийиб 90 % Европа давлатлари ички бозорига тўғри келади. Экспортдан олинadиган даромадлар қуйидаги иккита асосий соҳалар ўртасида тақсимланади, яъни экспортдан олинadиган даромаднинг 41 % кийим сотиш ва 59 % тўқимачилик маҳсулотларини сотишга тўғри келади [10]. Импорт эса, давлат миқёсидаги тўқимачилик маҳсулотлари савдосининг 90%дан ортиғини ташкил этади. Асосий етказиб берувчилар Осиё давлатлари, уларнинг улуши 51,9 %ни ташкил этади, сўнгра Европа Иттифоқи давлатлари (29,5 %), Европа Иттифоқи давлатларига кирмаган бошқа давлатлар (14,7 %) ҳисобланади. Давлатлар ўртасида импортнинг энг юқори улуши Хитой (28 %), Туркия (10,8 %) ва Бангладеш (8,8 %) давлатларига тўғри келади. [7].

1980 йилдан бери тармоқ корхоналари сонининг камайиши нафақат оммавий банкротлик, балки бозорнинг консолидацияси ва савдога эътиборнинг кучайиши билан боғлиқ бўлиши мумкин. Йирик чакана сотувчилар бозорда ҳукмронлик қилади ва харажатларни камайтириш ва таъминот даврларини тезлаштириш учун етказиб берувчиларга таъсир кўрсатади ва шу билан хавфларни ишлаб чиқарувчиларга ўтказиши. Бироқ, Германияда Америка Қўшма Штатларига нисбатан камроқ чакана сотувчилар мавжуд ва бозорнинг аксарият қисмини давлат қоидалари ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан ҳимояланган мустақил тадбиркорлар ташкил қилади.

Немис истеъмолчиларининг ёш таркиби талабни шакллантиришда ҳал қилувчи рол ўйнайди. 2012-йилда Германия аҳолисининг ўртача ёши 45 ёшни ташкил этди, бироқ истеъмолчиларнинг хоҳиш-истакларига таъсир кўрсатувчи ёшларни ва жамиятдаги фаолликни оширишга ҳаракат қилинмоқда. Бу ҳолат ишлаб чиқарувчилар учун янги имкониятлар яратади. Йирик корхоналар кўпинча ёш авлодга мўлжалланган бўлса-да, кичик ва ўрта бизнес учун турли ёшдаги гуруҳларнинг ўзига хос эҳтиёжларини қондириш учун жой мавжуд.

Туркия тажрибаси. Туркия дунё миқёсида бешинчи йирик кийим экспортчиси ва Европа Иттифоқи мамлакатларига иккинчи йирик экспортчи ҳисобланади. У глобал тўқимачилик саноатида муҳим рол ўйнайди, унинг таъсири ҳар йили барқарор равишда кенгайиб бормоқда.

Туркия тўқимачилик саноатининг илдизлари XVI—XVII-асрларда тўқимачилик ишлаб чиқариш ривожланган Усмонли империяси даврига бориб тақалади. Империя парчаланганидан кейин Туркия ҳукумати соҳани стратегик муҳим деб ҳисоблаб, протекционизм ва давлат томонидан қўллаб-қувватлаб, уни ривожлантириш бўйича изчил қадамлар ташлади. Тўқимачилик саноатида давлат корхоналари фаол ташкил этилиб, 1923-йилдан бошлаб катта миқдорда инвестициялар жалб қилинди. Туркия

тўқимачилик саноати 1960-йилларда ўз маҳсулотларини экспорт қила бошлаган бўлсада, унинг умумий экспортдаги улуши 1970-йилга келиб 3% дан ошмаган даражада кам бўлиб қолди. 1980-йилларда иқтисодиётни либераллаштириш жараёни ва экспортга йўналтирилган ривожланиш стратегиясига ўтиш доирасида Туркия жаҳон иқтисодиётига интеграциялашувини тезлаштирди. Туркия тўқимачилик саноатининг ривожланишини икки босқичга бўлиш мумкин: 1980-йиллардан 2000-йилларгача ва 2000-йилларнинг бошидан ҳозирги кунгача.

Ҳукуматнинг саъй-ҳаракатларига қарамай, Туркия бозорида ҳозирда "қудратли" ишлаб чиқарувчилар ҳукмронлик қилмоқда, бу умумий ишлаб чиқариш ҳажмининг 60% ни ташкил қилади.

Улар ишлаб чиқариш занжирининг ўртасида жойлашган, бу эса глобал харидорлар билан бевосита ўзаро алоқа қилиш ва айрим катта харажатларни талаб этувчи операцияларни Юнонистон ва Марокко каби давлатларга ўтқазиш имконини беради. Бир вақтнинг ўзида ўз дизайн ва брендини ишлаб чиқиш босқичига етиб бораётган компанияларнинг сони кўпайиб бормоқда [11; 2285-2303-б.].

Бундай стратегияни амалга ошириш бозор етакчилари билан ҳамкорлик қилиш ва технологияларни ўзлаштириш ва малакали ишчи кучини жалб қилишни талаб қиладиган ишлаб чиқариш жараёнларини бошқариш бўйича тажрибага эга бўлишни ўз ичига олади. Компанияларнинг аксарияти маҳаллий манфаатдор томонларга тегишли бўлиб, тўғридан-тўғри инвестициялар даражаси нисбатан пастлигича қолмоқда.

Хулоса ва таклифлар. Бизнинг фикримизча, юқорида муҳокама қилинган хорижий мамлакатлар тажрибаси Ўзбекистон шароитига мослаштирилиши мумкин бўлган бир қанча муҳим жиҳатларни беради. Бу жиҳатларга қуйидагилар киради:

Биринчидан, сўнгги 10-12 йил ичида Хитойнинг тўқимачилик саноатини ривожлантиришга бўлган ёндашуви ўзининг ижобий томонларини кўрсатди. Ушбу моделни нафақат Ўзбекистон, балки бошқа бир қанча ривожланаётган давлатлар учун ҳам қўлланиладиган кўп қиррали модел деб ҳисоблаш мумкин. Хусусан, маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш бўйича солиқ тизимига тузатишлар киритиш, қўшилган қиймат солиғини қайтариш, божхона тўловларидан озод қилиш, субсидиялар бериш, махсус жамғармалар ташкил этиш каби турли чора-тадбирларни амалга ошириш Ўзбекистон шароитида ижобий натижалар бериши мумкин. Қолаверса, давлатнинг саноат манфаатларини глобал миқёсда ҳимоя қилишда фаол иштирок этиши маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг мавқеини мустаҳкамлашга хизмат қилиши мумкин.

Иккинчидан, тўқимачилик саноатини ривожлантиришнинг немис модели рақобатнинг кучайиши ва ривожланаётган мамлакатларнинг жаҳон бозорларига чиқишига қарамай, Германиянинг жаҳон бозоридаги ўз ўрнини сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш қобилияти билан ажралиб туради. Ўзбекистон шароитида немис модели қабул қилиниши мумкин бўлган салоҳиятли ва самарали механизмларни таклиф этади. Буларга миллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя қилиш, турли давлат ва нодавлат ташкилотларни жалб қилиш, стандартлаштирилган тизимларни жорий этиш ва маркалаш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини қабул қилиш киради.

Учинчидан, турк модели Ўзбекистон тўқимачилик саноатининг ўсишини рағбатлантиришда жуда муваффақиятли намуна бўлиб хизмат қилмоқда. Хусусан, Ўзбекистон ЖСТга аъзо бўлиш йўлида бораётган бир пайтда миллий экспортчиларнинг

ЖСТ талабларига риоя этиши учун чекланган кўллаб-қувватлашдан кўра, кенг қамровли институционал ислохотларга эътибор қаратиш жуда муҳим. Таълимга алоҳида эътибор бериш иқтисодиётга ҳам, жамиятга ҳам кўплаб ижобий таъсир кўрсатади, бу эса аҳоли турмуш даражасини оширишга олиб келади. Ушбу ёндашув ишлаб чиқарувчиларнинг эҳтиёжларига мувофиқ ва уйғун тарзда амалга оширилганда, бозорга асосланган қарорлар қабул қилиш имконини беради. Бундан ташқари, давлат ва саноат тузилмалари ўртасидаги муносабатларнинг мустақамланиши Ўзбекистонда тўқимачилик саноатининг муваффақиятли ривожланиши учун қулай шарт-шароитлар яратишда самарали натижа беради.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 14 декабрдаги “Тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5285-сон Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 16 сентябрдаги “Енгил саноатни янада ривожлантириш ва тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқаришни рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ-4453-сон Қарори
3. Давранов О.А. Тўқимачилик саноатини ривожлантиришнинг хорижий давлатлар тажрибаси. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар» журнали. январь-февраль, 2016 йил. www.iqtisodiyot.uz
4. Осипенко Н. (2008). Формирование качества текстильных материалов. Стандартизация, сертификация, качество. 2008. № 5. С.52-56.
5. Тўқимачилик саноати – Ўзбекистон миллий иқтисодиётининг жадал ривожланаётган тармоғи – [uza.uz \(https://uza.uz/uz/posts/toqimachilik-sanoati-ozbekiston-milliy-iqtisodiyotining-zhadal-rivozhlanayotgan-tarmogi 380751\)](https://uza.uz/uz/posts/toqimachilik-sanoati-ozbekiston-milliy-iqtisodiyotining-zhadal-rivozhlanayotgan-tarmogi)
6. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг маълумотлари.
7. Buendesministerium fuer Wirtschaft und Technologie, 2013. <http://www.bmwi.de>
8. Fernandez-Stark K., Frederick S., Gereffi G.(2011). The Apparel Global Value Chain. Economic Upgrading and Workforce Development. Duke Center on Globalization, Governance and Competitiveness. 2011
9. Heymann E. (2011). Textile and Clothing Industry. Innovation and Internationalisation as Success Factors. Deutsche Bank Research. 2011. July 12. P.7.
10. IXPOS (2013). The German Business Portal. <http://www.ixpos.de>
11. Neidik B., Gereffi G. (2006). Explaining Turkey’s Emergence and Sustained Competitiveness as a Full-Package Supplier of Apparel. Environment and Planning A. 2006. Vol. 38. P.2285-2303.
12. Song H. (2006). Global Quota System and China’s Textile and Clothing Industry. China & World Economy. 2006. Vol. 14 (5). P.78-92.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ 5/4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).